

SEBESTYÉN ÁDÁM

Bukovinai székely népmesék II.

Fábián Ágostonné,
Mátyás Rózsika,
Fábián Ágoston,
Györfi Rudolf,
Györfi Rudolfné,
Györfi Ferenc meséi

Kiadja a Tolna megyei Tanács V. B. Könyvtára
Szekszárd
1981

Fábián Ágostonné, Györfi Mária, a falubeliek szóhasználatában Rudi Mária Kakasdon élő bukovinai származású székely paraszttasszony országosan ismert mesemondó. Többször szerepelt a televízióban, rádióban, színpadon, 1974 óta Tolna megye kiváló népművésze, 1981-ben a népművészet mestere lett, számtalanszor meghívták a megyében iskolákba, könyvtárakba, kultúrotthonokba, ő a kakasdi Székely Népi Együttes mesemondója, s mint dajka rendszeresen mesél a kakasd-belaci óvodásoknak. Egy ideig a Tolna megyei Népújóság meserovatában közölték gyermekeknek szóló meséit, ezzel egy időben 1970 és 78 között Sebestyén Ádám, a bukovinai székelyek ismert krónikása közel 170 mesét vett tőle hangszalagra. Ezek közül 90 1979-ben megjelent a Tolna megyei Tanács kiadásában *Bukovinai székely népmesék I.*¹ címmel, 78 meséjét kis tanítványa, Mátyás Rózsika, férje, apja és nagybátyja meséivel együtt a jelen kötet tartalmazza.

Sebestyén Ádám voltaképpen maga is hét román elemít végzett parasztember, gyermekkora óta az andrásfalvi, majd a kakasdi katolikusok kántora, két évtizede a helybeli takarékszövetkezet vezetője, a népi együttes alapítója és irányítója, számos pályadíjat nyert önkéntes néprajzi gyűjtő. Egy faluban él a mesemondóval, számtalanszor találkozott vele, ha máskor nem, a gyűjtés folyamán, vagy mikor együtt szerepeltek a kakasdi Székely Népi Együttes műsorában, nagyjából egykorúak is, jól ismeri tehát, mégis a róla való ismereteiből viszonylag keveset közöl a *Bukovinai székely népmesék I.* kötetének bevezetőjében. „Én szüksézáví ember vagyok” — mondja magáról, s valóban maga helyett inkább a riportert és a zsűritagot beszélgeti. Ezért határoztam úgy, hogy mint a négy kötetre tervezett mesesorozat jegyzeteinek a készítője a második kötet jegyzetei elé egy kis tanulmányt írok Fábián Ágostonné mesemondásáról a meséi, a vele való beszélgetések és a vele és Sebestyén Ádámmal folytatott levelezés alapján. E tanulmány Dégh Linda 1947—59 között végzett kakasdi kutatásaira épül, melynek anyagából kandidátusi disszertáció készült, válogatott meseanyaga két kötetben megjelent az *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* sorozatában, tanulmányai összefoglalásra kerültek előbb német, majd angol nyelven,² ezért ítélttem úgy, hogy egy mai kiemelkedő kakasdi mesemondó bemutatása a mesekedvelő olvasóközönség, de a magyar folklórkutatás érdeklődésére is számot tarthat.

Sebestyén Ádám Fábián Ágostonné mesemondó művészetét Palkó Józsefné, Zaicz Zsuzsanna, Dégh Linda kedves mesemondója testvéréhez, Zaicz Jánoshoz, a híres mesemondóhoz és jövőbelátóhoz hasonlítja. A gyűjtő gyermekkorában maga is hallotta Zaicz Jánost mesélni, s a hasonlóságot mindenekelőtt abban látja, hogy meséikkel mindketten le tudták, illetve le tudják kötni a hallgató-ságot. Zaicz János mesemondó-képességének híre — Dégh Linda kakasdi mo-

¹ Sebestyén Ádám 1979.

² Dégh Linda 1955a, 1960, 1962, 1969.

nográfiaján keresztül — a folklórkutatókhoz is eljutott, vele magával azonban a mesekutatónak már nem esett találkozása, mert még a gyűjtés megkezdése előtt Závodon meghalt. Az alábbiakban nem is az ő mesetudásával akarjuk összevetni a Fábián Ágostonné meséit, hanem a Palkó Józsefnéével, akiről Dégh Linda könyveiből sokat megtudtunk.

A sportból vett hasonlaltal, úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a hosszútáv-futó a 100 méteres síkfutóhoz, vagyis alapvető alkati különbség van köztük: Palkóné a terjedelmes, részletesen kidolgozott meséket kedvelte, Fábiánné meséi tömörebbek, feszesebben szerkesztettek. Egyéniségük különbözősége mesemondásuk atmoszféráján is megmutatkozik. Palkóné misztikus hajlamú, gyógyító, vallásos asszony volt, vonzódott a szerencsétlen sorsú hősnőkről szóló tündérmesékhez, és legszívesebben a virrasztóban mesélt, ami az élet sötét oldalaira való ráhangoltságra utal. Fábiánné reális szemléletű, derűs, kiegyensúlyozott kedélyű asszony, aki legszívesebben tréfás meséket mesél, s nem érzi ellentmondásosnak a dajkaságot és a ház körüli munkát a mesemondói hírnévvel együtt járó színpadi és televízióbeli szereplésekkel. Nem közömbös az a több mint 20 év korkülönbség sem, ami a gyűjtés idején 70 körül járó Palkóné és a mai 50 éves Fábiánné között van, s a mese élete szempontjából figyelembe kell vennünk azt a másik 20 évet is, ami Dégh Linda 1950 körül végzett kakasdi kutatásai és Sebestyén Ádám 70-es évekbeli gyűjtése között eltelt, s ami jótékonyan befolyásolja a gyűjtő technikai lehetőségeit, de károsan a falubeli meseélet intenzitását.

Fábiánné ma az óvodásokon és a férjén kívül Kakasdon ritkán mesél. Beszélgetéseink során visszaemlékezett arra, hogy az 50-es évek elején a szomszédos állami gazdaságba járt dolgozni mintegy 40 bukovinai székely asszonnyal — köztük kakasdiakkal is —, s esténként mesélt nekik a leányszálláson. Ma is szívesen emlékszik vissza rá, hogyan kérelték mesemondásra, s milyen jókat nevettek a meséin. 1955 óta dajka a kakasd-belaci óvodában, s míg korábban az asszonyok, lányok mulattatója volt, ettől fogva a 3—6 éves gyerekek mesemondója lett. Mesemondó képességeire férje hívta fel Sebestyén Ádám figyelmét, aki akkor kezdett meséket gyűjteni, s mesemondókat keresett. Fábiánné mesemondása annyira megnyerte tetszését, hogy meghívta őt az 1973-ban alakult kakasdi Székely Népi Együttes mesemondójának, amelynek programjával bejárták a környékbeli falvakat, eljutott Budapestre és a televízióba is. Sikeres szerepléseinek köszönhető nemcsak egy Arany Páva díj elnyerése, melynek az eléréséhez mesemondásával ő is hozzájárult, az 1974. évi, Tolna megye kiváló népművésze és az 1981. évi népművészet mestere kitüntetés, hanem az a számtalan meghívás is, melyben az együttes megalakulása óta évről évre részesítik őt a bonyhádi és szekszárdi iskolák, gyermekkönyvtárak, de a paksi asszonyklub és öregek napközi otthona is, vagyis Fábiánné a kakasd-belaci óvodán kívül környékbeli 10—12 éves iskolás gyermekek, kézimunkázó háziasszonyok és nyugdíjas öregek állandó mesemondója. Az óvodában naponta, az iskolásoknak, felnőtteknek 2—3 hetenként mesél, utóbbit 1980 első felében egy fél év kihagyással, mert édesapja 1979 decemberében meghalt, ezért a mesemondó a munkahelyén kívül szereplést nem vállalt. Fábiánné a falun kívüli szerepléseihez rendszerint felölti szép székely ünneplő ruháját — erre a meghívó levélben rendszerint kéri is —, az óvodában köznapi városi ruhájában mesél. Számára a falun kívüli mesemondás kisebb fajta ünnepélyt, mulatságot jelent, melyről a közeli szeretett hozzátartozó halála miatt egy időre lemondott.

Palkónéről tudjuk, hogy bár a bukovinai székelyek Magyarországra való

telepítése során három országot is megjárt, mikor végre családjával együtt Kasdon letelepült, parasztasszonyok szokása szerint nem lépte túl a falu határát. A fővárosba is csak akkor utazott fel, amikor Dégh Linda közbenjárására elnyerte a népművészet mestere kitüntető s valóban megérdemelt címet. A virrasztón kívül ő is mesélt asszonytársainak és a gyermekeknek. Dégh Linda tanulmányából tudjuk azt is, hogy Palkóné a szép hosszú meséket, „A tizenkét rabló”-t és a „Nemtudomká”-t tartotta virrasztóba valónak,³ a mesék nagy részének funkciójáról, szerepéről a gyermekeknek és az asszonyoknak való mesék közötti műfaji különbségről azonban vagy a mesemondó, vagy inkább a gyűjtő már nem ejtett szót.

Fábiánné 1980. február 18—21-én három hosszú estén át folytatott beszélgetéseink során nemcsak arra adott határozott választ, hogy melyik meséjét kitől tanulta, élőszóban hallotta-e vagy pedig olvasta, hanem arra is, hogy melyik mese milyen közönségnek való: az óvodásoknak elsősorban állatmeséket és formulameséket, az iskolásoknak többnyire tündérmeséket, felnőtteknek pedig leggyakrabban tréfás, realiztikus meséket szokott elmondani. Erről már Sebestyén Ádám is beszél a *Bukovinai székely népmesék* első kötetének bevezetőjében, de a megállapítás nincs mesékre lebontva: a mesék rendje az elmondás sorrendjét követi, s a jegyzetekben sem esik arról szó, hogy melyik mese milyen közönségnek való. Ezért is vált szükségessé a fenti beszélgetés, meg azért is, mert a szülők, akik megvették a könyvet, Fábiánné meséit válogatás nélkül felolvasták óvodás gyermekeiknek, s azok aztán másnap számon kérték a mesemondótól. Fábiánné megdöbbenve értesült könyvének erről a nem várt hatásáról, mert ő a kicsiknek olyan meséket nem szokott elmondani, amelyekben a halálról, kísértetekről vagy más ijesztő mesealakokról esik szó, ezért pl. a halott vőlegény (Lenore; AaTh 365), az ördög-vőlegény (AaTh 407B) vagy a halálkoma (AaTh 332) meséjét sohasem mondja el az óvodában, s ezek a mesék — bár az utóbbit kedveli is, s valamennyit ma még jól is tudja — lassanként kikopnak a repertoárjából, mesekincséből, mert sem az óvodások mesével való tanítására, sem az iskolásoknak a mesével való megismertetésére, sem pedig a felnőtteknek a mesével való mulattatására nem alkalmasak.

Több ízben jelen voltam Fábiánnénak az óvodában folytatott mesemondásán is. Ez rendszerint tízórai után, 10—fél 11 órakor következik be. Az óvodában tartózkodó valamennyi gyerek letelepszik félkörben a nagy szőnyegre, Fábiánné egy óvodai kisszékre közibük ül egy-egy kislányt tartva az ölében. Naponta soha nem mesél többet 2—3 mesénél, s ezeket a gyermekek kívánsága vagy a maga elgondolása szerint választja ki. Vigyáz arra, hogy egy alkalommal két hosszú mesét ne mondjon el, s arra is, hogy ugyanaz a mese túl sűrűn ne kerüljön sorra. A gyerekek különösen azokat a meséket kedvelik, amelyekben hangutánzó szavak is vannak, mert azokat ők is kórusban vele mondják a mesemondóval, s a mesemondás végén kórusban megköszönik a mesét.

A tapasztalat azt mutatja, hogy az óvodások a tündérmeséket is érdeklődéssel hallgatják, de ezeket a mesemondó az ő igényeiknek megfelelően lerövidíti, leegyszerűsíti. Pl. Rózsa és Ibolya meséjét a nagyobbaknak úgy mondja el, hogy Rózsa elfelejti Ibolyát (AaTh 313C), az óvodásoknak elmondott változatból ez az epizód elmarad (AaTh 313A), az égigérő fa (AaTh 468) meséjének is egy magyar nyelvterületen eddig elő nem került gyermekdedebb kompozícióját, for-

³ Dégh Linda 1955a, 235. p., 1969. 105—112. p.

máját (AaTh 468, Mot. D1415.2.5) mondta el. Több meséjének van tehát egy nagyobbaknak és egy kisebbeknek való változata is, ezekből a II. kötetben egyet-kettőt mutatóban közlünk is.

Nyilvánvaló tehát, hogy a korábban eszményinek tartott szó szerinti felvétel, amelyet a magnetofon napjainkban könnyűszerrel lehetővé tesz, az olyan mesemondónál, aki különböző alkalmakkor különböző életkorú hallgatók érdeklődését képes ébren tartani, önmagában nem elegendő, a mesék valódi formájának és funkciójának megismeréséhez részben vagy egészben meg kell hallgatnunk őket a közönség előtt is, amelynek a mesemondó a mesét szánja.

Palkóné meséinek java ismert a *Kakasdi népmesék* két kötetéből, Fábiánné mesetudásának nagy része a *Bukovinai székely népmesék I—II.* kötetével került az olvasók kezébe. Amennyivel terjedelmesebbek Palkóné meséi, Fábiánnénak annyival több meséje van. De kapcsoljuk ki talán egyelőre a terjedelmet és a mesék számát mint értékmérő tényezőt, és elégedjünk meg annyival, hogy mindketten hibátlanul betöltötték, illetve betöltik a maguk választotta funkciót, társadami szerepkört: Palkóné a virraszó résztvevőinek, az egybegyűlt felnőtt hallgatók és a gyermekhallgatóság szóváltartását — halála óta a virrasztó sokat vesztett vonzerejéből —, Fábiánné a belaci óvoda gyermekeinek a rendszeres mesével való táplálását, a falun kívüli növendék iskolás gyermekek és a különböző összetételű felnőtt hallgatóság alkalmanként való mulattatását.

Figyelemre méltó minden esetben a források kérdése: Palkónénál is, Fábiánnénál is fontos szerepet játszik a családi szájhagyomány. Palkóné elsősorban apját és bátyját jelölte meg forrásul, Fábiánné apját, nagyanyját és nagynénjét, s a beszélgetések közben kiderült, hogy férjétől is tanult néhány mesét. De voltak emellett nyomtatott forrásaik is: Palkónénak fia olvasott fel Benedek Elek meséiből még odahaza Andrásfalván, majd Dégh Linda két gyűjtőútja között egy Mucsfalván lakó nénje. Benedek Elek szép székely-magyar mesemondó stílusa felolvasva teljesen azt a benyomást kelti a hallgatókban, mintha egy kiváló mesemondót hallgatnánk. Az Andrásfalván fiatalabb korban hallott Benedek Elek-meséket Palkóné ugyanúgy bele is építette repertoárjába, mint az apjától, bátyjától hallottakat, nem így a 70 éves kora körül hallott meséket. Az előbbi csoportnál csupán cselekményrészletek s itt-ott egy-egy jóízű székelyes fordulat utal a könyvmesére, az időskorban tanultak sokkal közelebb állnak a forráshoz, úgyszólván lépésről lépésre követik azt, s nem folynak olyan szépen, kicsiszoltan a mesemondó szájából. Tanulságos példákat közöl erre vonatkozólag Dégh Linda a *Kakasdi népmesék II.* kötetében.⁴

Fábiánné nem írástudatlan, mint Palkóné volt, szívesen és sokat olvasott már odahaza Andrásfalván gyermekkorában is. Egyik kedves olvasmánya volt édesapjának is, neki is Benedek Elek, közelebbről a *Magyar mese- és mondavilág III.* kötetének a 2. fele.⁵ Csaknem a teljes meseanyagot bevette a repertoárjába. Ez azzal magyarázható, hogy a kötet megvolt odahaza Bukovinában a család birtokában — az áttelepülés során elveszett —, s az édesapa, Györfi Rudolf számtalanszor elmesélte gyermekeinek a benne foglalt meséket. Így alakulhatott ki az a jelenség, hogy legnagyobb gyermeke, Györfi Mária, bár többször is olvashatta a nyomtatott szöveget, nem vette át Benedek Elek stílusát, mint a világ-

⁴ Dégh Linda 1960.

⁵ Benedek Elek I—V. 1894—96. A gyűjteménynek 6 kiadásáról tudunk, a 3. kiadástól 10 kötetben jelent meg.

talan sajjólevelezdi mesemondóasszony, Kalas Jolán, aki a növendékleányka korában hallott-olvasott Benedek Elek-meséket még idős korában is székely tájszavakkal, Benedek Elek felismerhető fordulataival adja elő,⁶ pedig a székely mesemondói modor elég erősen eltér a palóctól. Nem így Fábiánné. Az ő világos, kerek, székely tájszavakkal ékes s a bukovinai székely hanglegjtést, mondatfűzést őrző mondatai nem követik a Benedek Elekét. Fábiánné csupán a szűzsét, a cselekményvázat, olykor egy-egy fordulatot, s néha az erkölcsi tanulságot veszi át, és arra vigyáz nagyon, hogy illetlen szavak ne kerüljenek a mesemondásába.

Előfordul az is, nem egyszer, hogy Fábiánné vagy már édesapja Benedek Elek szövegének cselekményén jelentékeny módosításokat végez, végzett. *Vas Laci* című meséje (MMMV III/2. 174—188. *Vas Laci* — Sebestyén Ádám 1979. 27—33. =) csupán az első epizódját követi Benedek Elek azonos című meséjének, a továbbiakban Fábiánné egész sor más meséhez tartozó motívumot, epizódot illeszt a mesébe, számos epizódot viszont kihagy, vagyis a szöveget valósággal átszerkeszti. A forrás eltűnése a mesemondó szeme elől és a mese többszöri elmondása eredményezheti aztán, mint ezt a Palkóné esetében is tapasztaltuk, hogy az átszerkesztett meseforma megszilárdul, és új formájában fennmarad a mesemondó repertoárjában.

Más szövegeknél viszont azt láttuk, pl. *A csudaerejű sár* című mese esetében (MMMV III/2. 68—73. *A csudaerejű sár* — Fábián Ágostonné meséi 103. sz.), hogy Fábiánné bár téveszt, szerkesztés dolgában túltesz Benedek Eleken.

A *Bukovinai székely népmesék* I. kötete jegyzeteinek készítése közben úgy véltem, hogy Fábiánné Benedek Elek meséi mellett olvasta és forrásul felhasználta Kriza János és Palkó Józsefné meséit is. A beszélgetések során kiderült, hogy a *Kakasdi népmesék* kőti kötete járt ugyan a kezében, de a mesék alapos, többszöri elolvasására nem volt módja, s Kriza János 1956-ban megjelent *Székely népköltési gyűjteményének* két kötetét⁷ mégcsak nem is ismeri, a szájhagyományból származó székely meseanyaga tehát jóval gazdagabb, mint én hittem. Volt azonban Fábiánnénak egy másik olvasmányforrása is, melyet, mióta a belaci óvoda dajkája, alaposan ki is aknázott: rendszeresen olvasta az óvónők által elmondott, felolvasott meséket, és a neki tetszőket bevette a repertoárjába, sőt elmesélte a gyűjtőnek is. Ezek között vannak további Benedek Elek-mesék, Arany László *Magyar népmese gyűjteménye*, Illyés Gyula *Hetvenhét magyar népmeséje*⁸ és a Grimm-mesék egyes darabjai, de vannak más, magyarra fordított idegen nyelvű mesék, sőt írók által költött ún. „modern mesék” is. Ez utóbbi anyag tűnik legesetlegesebbnek, legszervezetlenebbnek, legkevésbé állandónak Fábiánné repertoárjában. Van közöttük olyan, amely megnyerte a gyerekek tetszését, ezeket rendszeresen meséli az óvodában, ezeket a meséket nyilvánvalóan repertoárja szerves részének kell tekintenünk. Problematikusnak tűnt viszont, hogy azok a mesék, melyeket a gyűjtés idején egy nap megtanult, másnap a gyermekeknek elmondott, de nem érte el velük a kívánt hatást, s amelyek rendes körülmények között feledésbe merültek volna, vagy amelyeket a gyűjtő kedvéért tanult meg és mondott el, bekerüljenek-e a gyűjteménybe, bár elég jól vannak elmondva, de kétségtelenül nem Bukovinából hozott székely mesék. Az első kötetnél a gyűjtemény szerkesztőjével, elvszerűen a teljes repertoár közlése mellett

⁶ Kovács Ágnes 1977.

⁷ Kriza János 1956. II.

⁸ Arany László 1901, a gyűjteménynek 7 kiadását ismerjük, a 2—7. kiadás az Olcsó Könyvtár c. népszerű sorozatban jelent meg, és népi olvasmánnyá vált.

foglaltunk állást, s úgy véltem, hasznos, ha a folklórkutatás és a nagyközönség elé tudjuk tárni egy jó mesemondó megközelítően teljes repertoárját annak állandó, stabil és alkalmi darabjaival együtt. Erre az egyéniségkutatás történetében, tudomásom szerint, eddig nemigen volt példa. Gyűjtői feladatunknak tekintettem annak a megvizsgálását, hogy voltaképpen mely mesék képezik Fábiánné meséinek törzsanyagát, s mi belőle a jövő-menő anyag, amelyet egy nap elolvastott, másnap elmondott a gyerekeknek vagy a gyűjtőnek, aztán csakhamar el is felejtett, pontosabban el is felejtette volna, ha meg nem jelenik a *Bukovinai székely népmesék I.* kötetében. A könyv ugyanis — mivel a birtokában levő példányt gyakran forgatja, felolvas belőle — visszahatótt a mesemondóra és nagymértékben stabilizálta a gyűjtés idején elmondott meséit, azokat is, amelyek egyébként feledésre lettek volna ítélve.

Ez a nem várt eredmény, s az a tény, hogy köteteink a nagyközönségnek, elsősorban a Dunántúlon élő székely olvasóknak szólnak, arra késztettek bennünket, akik a jelen kötet megformálása körül bábáskodtunk, hogy a második kötetből, amelyben az újonnan tanult mesék száma megnövekedett, néhányat a kevésbé sikerültek közül kihagyjunk, s ezáltal a feledés természetes folyamatának átengedünk. Tettük ezt annál könnyebb szívvel, mivel az Ortutay Gyula által létrehozott magyar egyéniségkutató iskola alapvető célkitűzése, hogy a jeles mesemondó teljes repertoárját összegyűjtsük, és az olvasóközönség elé tárjuk, Fábiánnénál a jelen körülmények között amúgy sem valósítható meg.

Fábián Ágostonné — a Tolna megyei hatóságok által teremtett kedvező körülmények között — aktív mesemondó. Hogy a vele szemben támasztott sokrétű közönségigénynek eleget tudjon tenni, mintegy 170 meséből álló repertoárral, mesetudással rendelkezik. Ez a meseanyag azonban nem merev. Egyrészt a mesemondó képes rá, hogy egyes szövegeket a közönség életkorának megfelelően átalakítson, másrészt a mesekincsét folytonosan növelni tudja az emlékezetéből felbukkanó mesékkel — most már, sajnos édesapja nincsen az élők sorában, aki őt ebben még beteg állapotában is segítette —, illetve olvasmányai anyagával. Más oldalról azonban ez a mesetudás fogy is, azok a mesék, amelyek nem felelnek meg a különböző életkorú közönségek igényének, szükségképpen kikopnak a mesemondó emlékezetéből. Zárt keretű mesetudás a Fábiánnéhoz hasonló élenk szellemű mesemondóknál csak magas életkorban alakul ki, mikor már a szellem új befogadására nem képes — a 70 éves Palkóné megfigyelése során Dégh Linda már megközelítette a kiváló mesemondónál ezt az életkort. Ilyenkor kap határozott körvonalakat az aktív és a passzív tudás. A gyakran elmondott mesék a figyelem előterében élnek, ezek tehát az aktív tudáshoz tartoznak, a ritkán vagy soha elő nem vettek az emlékezet háttérébe húzódnak — ez a passzív tudás —, ezek a mesék csak a mesemondó és a kutató hosszas, együttes munkája nyomán kelthetők újra életre. Az 50 éves mesemondónál, aki különböző életkorú hallgatócsoportok állandó táplálására van berendezkedve, még hosszú évtizedeken keresztül egy folyamat nyomon kísérése van mód, köteteink, köteteink ennek egy állomását jelzik csupán.

Fábiánné mesekincse — dajkai munkakörénél fogva is — mindenekelőtt a könyvekből, az óvónők kézikönyvtárából gyarapszik. Fiatalkorában — részben édesapja közvetítésével — úgyszólván kizárólag Benedek Elek kötetei jelentették az írott-nyomtatott forrást. A szép székely nyelven elmondott eredeti népmesék a maguk határozott, a protestáns egyházéhoz hasonló erkölcsi felfogásával nem okoztak az átvételnél sem Györfi Rudolfnak, sem a gyermekleányká-

nak problémát, különösebb gondot. A mai belaci óvónői kézikönyvtár ehhez képest mese vonatkozásban igen sokrétű. Arany László és Illyés Gyula meséi, de egyéb magyar népmesék is még könnyűszerrel átfogalmazhatók székely-magyar mesékké, de már itt is sokkal nagyobb fokú válogatásra van szükség, mint Benedek Elek esetében volt, mert hisz egy meglevő, meglehetősen nagy terjedelmű mesetudást kell csupán kiegészíteni egyes darabjaikkal. Sokkal nagyobb gondot okoznak az idegenből magyarra fordított mesék a maguk a magyartól eltérő belső logikájával és az ún. „modern” mesék, amelyeknél hozzájárul még ehhez a népmesék megszokott szerkezetének a teljes elhanyagolása. Látna az első kötetnek a mesemondóra gyakorolt hatását, úgy gondoltuk, hogy helyesebben járunk el akkor, ha nem csupán regisztráljuk, leírjuk és kiadjuk az általa a gyűjtés időszakában ismert meséket, hanem segítséget nyújtunk a válogatásban és a megőrzésben is. A székely mesék mellett — származzanak azok a szájhangományból, vagy közvetve, illetőleg néhol közvetlenül a Benedek Elek-féle nyomtatott forrásból — olvasmányeredetű idegenből fordított népmesék származékát csak abban az esetben közöljük, ha ennek a megformálása jól sikerült, továbbmesélésre érdemes, a mai írótól származó „modern” meséket, minthogy azok világában a jó szerkesztőkészségű népi mesemondó meglehetősen idegenül mozog, teljes egészükben elhagyjuk. Ez nem az ő világa, ebben az irányban nem érdemes fejlesztenie a tehetségét. Az első kötet meséi között található néhány ilyen, Fábiánné stílusához kevésbé illő szöveg. (24., 38., 67., 84., 88. sz.)

Ezeket a Sánta réce kivételével nem érdemes, nem szükséges egyáltalán továbbmesélni. Ezeket csupán azért közöltük, hogy bemutassuk, a jeles mesemondó ilyen meséket is el tud mondani, ha akar, de nyilván nem ezek a legkedvesebbek.

A folyamat tehát, amelyet Dégh Linda az 50-es évek során tapasztalt, a 70-es évek első felében, s különösen a Fábiánné esetében továbbhaladt a maga útján. „Az olvasóközönség növekedése, a nép számára készülő kiadványok tömeges megjelenése óta (a nyomtatott szövegnek) a népköltészetre gyakorolt hatása, jelentősége egyre nagyobb.”¹⁰ Fábiánné, aki már gyermekkorában édesapjától sok könyvből olvasott mesét hallott, fültanúja volt az óvónők meseolvasásának, férjének maga is felolvasott, nagy mesemondói gyakorlata segítségével a némán olvasott meséket is át tudja alakítani hangzó szöveggé, sokoldalú irodalmi hatásnak van kitéve, a nyomtatott forrásból származó szövegek nála is, akár csak Palkónénál jelentős helyet foglalnak el a repertoárban.

Tillhagen letetette az öreg Taikon-nal a nagyesküt, hogy nyomtatott könyvből nem olvastatott meséket magának,¹¹ a székely mesemondók esetében azonban ezzel a jelenséggel évszázadok óta számolni kell, s más vidékeken is ott találjuk a kedvelt olvasmányok nyomait a szóbeliségből rögzített meseanyagon. Nemcsak a mai meséskönyveket, iskolai olvasókönyveket, kalendáriumokat, hanem a XIX. századi gyűjteményeket is, sőt a Gesta Romanorum, Ponciánus históriája, Salamon és Markalf beszélgetései vagy Heltai Gáspár Ezópusi meséinek¹² változatai is nem egyszer rögzítésre kerülnek még ma is.

Nemcsak a tudományos kutatásból nem rekeszthetjük ki tehát a könyvből származó meséket, hanem egy ilyen, jórészt meseszerető paraszti olvasóközön-

9 Illyés Gyula 1953. Napjaink egyik népszerű magyar népmese-gyűjteménye. Jelenleg az 1979. évi 9. kiadás van forgalomban.

10 Dégh Linda 1969. 146—163. pp.

11 Lüthi, Max 1962. 71. p.

12 Dégh Linda 1969. 146—163. pp.

ségnek szánt kiadványból sem, mint amilyen a *Bukovinai székely népmesék* négy kötete. Azon túlmenően azonban, hogy a lehetőség tájékoztatást adunk a jegyzetekben az olvasott mese forrásáról, s ezzel módot nyújtunk az esetleges összehasonlításra is, rá kell mutatnunk egy oldalról azokra az értékekre, amelyeket a mesemondó az újrameselés során létrehozott, más oldalról azokra a hibákra is, amelyek esetleg az eredeti szöveg gyengesége vagy félreértése folytán létrejöttek. Miután Fábiánné elsősorban stílusával, máskor szerkesztőkészségével is és vonzó előadói magatartásával veszi birtokba a neki tetsző meséket, ennek a vizsgálatára föltétlenül sort kell kerítenünk a jegyzetek egynémelyikében, de azt csak most tehetjük meg, miután tisztáztuk, hogy hogyan oszlanak meg meséi a különböző életkorú és nemű hallgatóság között.

1980. február 18. és 21. között, mikor eddig hangszalagra vett teljes repertoárját számba vettük eredet és funkció szempontjából, kiderült, hogy a) a rögzített 168 mesén túl több, eddig számba nem vett mesét tud, amelyeket szintén érdemes volna hangszalagra venni, b) e mesék közül csak azokra emlékszik nem címszerűen, bár a mesék címét ő adta, hanem a cselekmény, a főbb szereplők és egy-két jellemző párbeszéd felidézésével, melyeket rendszeresen mesél az óvodában vagy amelyek már megjelentek a *Bukovinai székely népmesék* I. kötetében, c) jól emlékszik rá, melyik mesét hallotta többször is édesapjától, nagyanyjától, illetve Kalári néni nevű nagynénjétől, de a két alak emlékében összemósodik. Mindketten leányoktató mesékkal figyelmeztették, ha valamit helytelenül cselekedett: „Vigyázz, úgy ne járj, mint ez vagy az a leány...”, d) határozott állásfoglalása van arról, hogy milyen jellegű mesék milyen közönségnek valók.¹³ Azoknál a meséknél, melyeket rendszeresen mesélni szokott az óvodásoknak, elég egy szemvillanásnyi felkészülés, falun kívüli iskolás vagy felnőttközönség elé történő meghívás esetén komolyan felkészül: felidézi a mesét az előbb leírt módon, ha megjelent, elolvassa a könyvben, esetleg elmondja a férjének is. Még így is előfordul, hogy hallgatói zavarba hozzák, ha ráadásul olyan mesét kívánnak tőle, amelyet egy más alkalommal színpadon, rádióban vagy a televízióban mondott el. Megtörténik, hogy a kívánt mese csak a lépcsőházban vagy az autóbuszban „ugrik be”. Ilyesmi természetesen az óvodásoknak rendszeresen mondott mesékkal sohasem fordul elő.

Azon túlmenően, hogy a különböző közönségnek elmondott mesék között műfaji szerkesztésbeli és hangvételi eltérések vannak, s ezek a különbségek a rögzített anyagon csak részben észlelhetők, mert hisz a mesemondó ezeket a meséket a szó szoros értelmében a gyűjtőnek, faluja e kiemelkedő köztisztületben álló, tekintélyes, középkorú férfi tagjának mondta el, vannak Fábiánné mesemondásának olyan vonásai is, amelyek már a Sebestyén Ádám által gyűjtött anyagon is jól megfigyelhetők, s amelyek nem függvényei az alkalomnak vagy a hallgatóság összetételének.

Fábiánné meséinek nagyobbik, székely szóbeli vagy nyomtatott forrásból származó része, s az idegen mesék közül is azok, amelyek repertoárja stabil darabjainak tekinthetők, már első elolvasásra is felidéznek Honti jól ismert frapáns megállapítását, hogy a meseszerkezet, jól kitapintható szerkezet.¹⁴ Mese-

¹³ Fábián Ágostonné az óvodában elmondott meséin kívül a következő meséit szokta óvodás és kisiskolás, első-második osztályos gyermekeknek elmondani: az I. kötetből a 2, 3, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 25, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 40, 43, 46, 49, 54, 55, 56, 58, 59, 66, 68, 69, 73, 76; 77; 80. sz. meséket; a II. kötetből pedig a 99, 100, 107, 108, 112, 115, 116, 119, 125, 128, 138. sz. meséket. Nagyobb iskolásoknak szerte az I. kötetből a 3, 5, 23, 28, 30, 33, 41, 44, 45, 60, 63, 78, a II. kötetből a 96, 103, 132, 142, 144. sz. mese való, a többi meséjét felnőtt hallgatóságnak valónak ítéli. Férje, édesapja, édesanyja és nagybátyja nem mesélt gyermekeknek, illetőleg nem gyermekeknek való meséit mondta el Sebestyén Ádámnak.

mondónknak a mesék megszerkesztéséhez különös jó érzéke van. Ha a mesék feldíszítéséhez nem is ért annyira, mint ő maga mondja, megkomponálásukra még akkor is súlyt fektet, ha édesapja meséinek egyikére-másikára nem is emlékszik tökéletesen. Fábiánnéknak alig van töredékes, csonka meséje, legfeljebb átszerkesztett meséi vannak. Áll ez elsősorban azokra a mesékre, melyeket Fábiánné családja idősebb tagjaitól tanult, s amelyekre jól emlékszik, s amelyeknek közeleső párhuzamai jórészt a múlt század közepén feljegyzett erdélyi gyűjteményekben, például az említett Kriza János hagyatékát közlétevő kötetben találhatók. Alkotótevékenységét akkor kénytelen kifejtetni, ha a hallott mesére már nem emlékszik tökéletesen. Akkor az emlékezetében megbújó mesefoszlányokból és a régi andrásfalvi hétköznapi élet emlékképeiből új mesét komponál, mint ezt tapasztaljuk *Vas Laci* vagy *Az égig érő fa* meséje esetében. A meseszerkesztéshez való jó érzék megfigyelhető a Benedek Elektől átvett meséken is. Ezeket legtöbbször egybeszerkeszti a szájhagyományból ismert párhuzamokkal, s esetleges szerkezeti egyenetlenségeiket minden esetben kijavítja.

A jegyzetek készítése közben a készülő Magyar Népmesekatalógus segítségével¹⁴ mindig összehasonlítjuk Fábiánné meséit a magyar nyelvterület más pontjain gyűjtött változataikkal. Azt tapasztaljuk, hogy az ízes székely nyelv és az élénk, életszerű előadásmód mellett éppen ez a feszes, zárt szerkezet emeli meséit a legjobbak közé. Még a kevésbé jól sikerült szövegeknél sem a szerkesztésben van a hiba, legfeljebb arról lehet szó, hogy a gyűjtő a mesemondót — más irányú gondjai miatt — nem a legjobb kedvében találta, s ezért néha egy-egy változat halványabbra sikerült. Ugyanaz a mese egy más alkalommal vagy egy más mesemondó száján kifogástalanná kerekedett volna. Ezért is rendkívül alkalmasak Fábiánné meséi a felelevenítésre, továbbmesélésre.

Fábiánné meséi tehát jól szerkesztettek, kerekék, arányosak, világosak és egyszerűek. Ellentétben Palkónéval nem szereti a bonyolult, hosszú meséket, több egymáshoz hasonló, egymással összekapcsolható mesének az egybetoldását. Típusösszetételei is magától értetődőek, egyszerűek, a mesék állandó formái közé tartoznak. Szerteágazó cselekményű, részleteiben felcicomázott, nehezen követhető mesét nem találunk a repertoárjában, olvasmányai közül is a magáéhoz hasonlókat válogatja¹⁵ — ezért is szeretik meséit annyira a kisgyerekek. Szép székely nyelve sem zsúfolt, képekkel, hasonlatokkal agyondíszített, kicirkalmazott, hanem akárcsak meséinek cselekménye, természetes, világos és jól érthető. A mesekutatás nyelvén szólva legjobban sikerült meséi egyes Európa-szerte elterjedt mesetípusok magyar, s ezen belül is székely prototípusainak, mintapéldányainak tekinthetők.

Fábiánné jellegzetes női mesemondó. A gyermekmesék, leányoktató mesék és a hiedelemmesék kedvelése általában jellemző nemcsak a székely, hanem a magyar női mesemondókra is. Előadásmódjához hasonlókat is többnyire a mesemondóasszonyok között találunk, Szűcs Kati, Gál Istvánné, Tóth Szőke Józsefné hasonlítható hozzá az ismertebbek közül. A tréfás mesék kedvelésére és jóízű előadására már mind a férfi-, mind a női mesemondók között találunk példát. Azok a mesemondók, akiknek ma van közönségük, többnyire ilyeneket me-

¹⁴ Honti János 1962. 49. p.

¹⁵ Kovács Ágnes 1979.

¹⁶ Természetesen hosszú, szerteágazó cselekményű meséket kedvelő mesemondót Palkónén kívül is nem egyet ismerünk a székelyek között. Ilyen például a Marosvásárhely környéki, gergyeszegi jeles mesemondó, Berekméri Sándor. 16 meséje tesz ki egy vaskos kötetet (Szabó Judit, 1977.). Benedek Elek meséi közül ő is, akárcsak Palkóné, a hosszabbakat, bonyolultabbakat választja, s még azokat is tovább bonyolítja, nyújtja, cífrázza.

sélnek. A hősmesék, tündérmesék nagyrészt feledésbe mentek vagy gyermekmesévé váltak, mint ezt Fábiánnénál is tapasztaljuk (*Az égig érő fa, Mezőszárnyasi*).

Kivételes egyéniséggé teszi őt nagy mesetudása, az a képessége, ahogyan ezt a mesekincset gyarapítja, és hallgatóságához alkalmazza a vele szemben támasztott igényeknek megfelelően. Ő is, akárcsak Sebestyén Ádám, tudatos hagyományörző egyéniség, aki vállalja és minél jobban igyekszik betölteni ezt a sajátos szerepkört. Megmutatkozik ez nemcsak abban, hogy a falun kívüli mesemondási alkalmakon mindig felölti szép székely ruháját, hanem abban is, ahogyan meséit előadja.

Szembetűnő és jellegzetes, hogy Fábiánné szövegeinek nagy részét teljes határozottsággal Bukovinába, s ott is Andrásfalvára lokalizálja, meséi a régi, kedves, nehezen otthagyt faluban játszódnak. Paraszti szereplői, sőt állatalakjai is bukovinai székely viseletben járnak, a róka gagyában van, s hosszú ingben, s az ingét bégyúrja a gagya ráncába, s úgy rakja meg a keblit halval. A halászsákmányát irigylő farkas a Szucsáva jegében vágott lékben próbál a farkával halászni, s mikor odafagy, reggel a padocskákkal mosni jövő székely asszonyok látják el a baját.

Ennek a jelenségnek más magyarázata van, mint Purdi Mihály pusztatollakai román mesemondó esetében. Purdinak a gyűjtő, Hocopán Sándor faggatózásai irányították rá a figyelmét a fiatalkorában, a XX. század 10-es éveiben még élő Gyula vidéki román paraszti kultúrára, s ezért szerepelteti lépten-nyomon az építkezéssel, viselettel, szokásokkal kapcsolatos emlékeit meséiben.¹⁷ A régi bukovinai paraszti élet ábrázolásának az értékére maga a mesemondó figyelte fel, hisz nemcsak a gyűjtő vagy a falubeli óvodás gyerekek bukovinai székely származásúak, hanem a környékbeli iskolás és felnőtt hallgatók is jórészt azok, akik bizonyos nosztalgiával gondolnak vissza mai viszonylag konszolidált helyzetükből egykori gyökeresen más ottani életükre. Fábiánné sematikus alakokkal dolgozik, az ő esetében teljesen helyénvalónak érezzük Lüthi megállapítását a testetlen mesealakokról,¹⁸ ezek azonban a mesemondó és a hallgatók gondolatvilágában testet öltenek, azáltal, hogy szavaik és ruháik bukovinaiak. Például a molnárleány meséjében (AaTh 956A) a menekülő lány sorra a fák tején hagyja a felső rokolyáját, a krecsánját s a ruváját, majd a pendelyit, a gyöcsingit s a főkötőjét. Nagyon jellegzetesek, s néhány vonással jól eltaláltak a jelenetek, a párbeszédek, amik a mesealakok közt lejátszódnak, s amik tipikusan parasztiak és bukovinaiak, és gyakran mások, mint a mai magyarországi városiasabb életformájuk közepette, viszonylagos anyagi jószágban váltott szavaik. Fábián Ágostonné meséinek ez a nagyon határozott couleur locale-ja andrásfalvi „színe” egyik jelentős értéke nemcsak a mi szemünkben, hanem felnőtt hallgatói szemében is, akik romániai társasutazásaik során fájó szívvel kénytelenek tapasztalni, hogy napjainkra egykori falujukban is alaposan megváltozott az élet.

A gyermekeknek elmondott mesékben ennek a bukovinai székely jellegnek a kidomborítása nevelő erő: megalapozza és növeli bennük a felnőttekben meglevő nagyon erős összetartozási érzést, amit a ma Magyarországon élő törzs, az al-dunai és a Déva környéki telepek, sőt a kanadai székely farmerek között is a gyakori levelezés s a meglehetősen gyakori ide-oda utazás tart ébren.¹⁹

A gyakori érintkezés és a közös könyvforrások ellenére sem állíthatjuk,

¹⁷ Hotopan Alexandru 1978.

¹⁸ Lüthi, Max 1960. 13 ff.

¹⁹ Andrásfalvy Bertalan 1973. 18–21. pp.

hogy a bukovinai székelyek meseanyaga akár térben, akár időben homogén, egynemű lenne. Néhány típust kedvelnek, s annak számos változatát mesélik, de még egy közösségen belül is, mint amilyenek a Kakasdra települt adrásfalvi székelyek, alig beszélhetünk lokális redakciók, helyi formák kialakulásáról. Fábiánné meséi között elsősorban a gyermekmesék (*Az aranszörü báránka*, *A félig nyúzott bakkecske*, *A szégén embér állatai*), a leányoktató mesék (*A röst lén*, *A három együgyű lén*, *A galuskás lén*) (4. és 48. sz.) és a hiedelemmesék (*Félsz-é, angyalom? Pihári, Ámén*) egy része jellegzetes bukovinai székely mese, helyesebben bukovinai székely formája az Európa-szerte ismert mesetípusnak.

Dégh Linda kutatásai során figyelemmel volt az összejáró szomszédsági és rokonsági csoportokra, akiket egy-két mesemondó szórakoztatott, s azt is megállapította, hogy a mesemondók mindenkor a hallgatók igényeinek megfelelően veszik elő, módosítják vagy állítják helyre meséiket. A hallgatók jelenlétükkel, arckifejezésükkel, magatartásukkal, szavaikkal nagymértékben befolyásolják a mesemondót. Az 50-es években Kakasdon a hallgatóság még maga is őrizte a bukovinai székely mesehagyományt — ebbe beletartoztak a Benedek Elek-mesék is —, s a mesemondótól is „otthoni” meséket akart hallgatni. A hallgatók egyike-másika még segítette is a mesemondót a Bukovinából hozott meseváz elmondásával e mesék felidézésében. Fábiánné hallgatói a 70-es 80-as években jórészt gyerekek, akik többnyire könyvmeséken nevelkednek, csupán a belaci óvodások emlékeztethetik Márika néni kedvelt meséikre. A színpadról, katedráról „előadó” mesemondó és az alkalmanként látott, vele személyes kapcsolatban nem levő közönség viszonya egészen más, mint az egykori fonók, kukoricamorzsolók, virrasztók együttélő és együttthaló közösségéé. Az idegen közönség tagjai legtöbbször „kívülről jött”, általa nem ismert mese elmondását kérik számon a mesemondótól, s ezzel inkább zavarba hozzák, mintsem segítenék. A bukovinai székely mesehagyomány őrzésében saját emlékezetén túl elsősorban édesapja volt segítségére, ma főként a férjére és Sebestyén Ádámra támaszkodhat, pontosabban szólva az általa rögzített mesékre. Sokkal határozottabbnak, tudatosabbnak kell lennie tehát, ha a vállalt szerepkört jól be akarja tölteni. Útban van a felé a tevékenység felé, amit előadóművészetnek mondunk, azzal a különbséggel, hogy Fábiánné nemcsak kiválogatója, hanem megformálója is meséinek.

A kötet második felében Fábiánné mesemondó környezetét mutatjuk be az olvasónak. Elsőnek Mátyás Rózsika, az egyik kis óvadás tanítvány — ma már iskolás „nagyleány” — meséivel ismerkedünk meg. A belaci óvodások közül minden bizonnyal többen is megjegyezték Márika néni kedves meséit. Rózsika volt közöttük a legokosabb s a legbátrabb, ezért vele a dadus külön is foglalkozott, s így nagy sikert aratott ő is a színpadon és a televízió kamerái előtt Jancsika meséjével, aki lusta volt dolgozni, inkább kutya szeretett volna lenni. A Rózsika meséit megtaláljuk a Fábiánné meséi között is. Azok számára közöljük, akiket érdekel, hogy hogyan mesél a felnőtt, mit jegyez meg ebből, s hogyan mondja el, amit hallott egy 5–6 éves, jó eszű, tehetséges kislány.

Fábián Ágoston, a Márika férje szintén mesekedvelő, mese iránt érdeklődő ember. Annak idején, mikor még Kakasdon divatban volt a mesemondás, bizonyára ő is mondott társaságban mesét. Ma ő a felesége első számú közönsége, hallgatója. Esténként vacsora után leülnek beszélgetni, Mári varrogat. Székely ingecskéket készít — barátságból — az ismerős kislányoknak, abba öltöztetik

őket a szülők iskolai ünnepélyek vagy a szekszárdi szüreti felvonulás alkalmával. — Öltögetés közben a napi események megbeszélése után sor kerül a mesékre is, hisz a mesemondás fontos része Fábiánné életének. Unaloműzésből is el-elmond a férjének egy-egy mesét, ha pedig a gyűjtőt várják vagy pedig, ha meghívólevelet hozott a posta iskolásoknak vagy felnőtteknek való mesemondásra, megbeszéljük, hogy melyik mesét is volna jó sorra keríteni. Ha történetesen olyan mesére esett a választás, amelyet már rég nem mesélt, el is mondja, hogy gyakorolja, és a férje megítélje, tetszeni fog-e a hallgatóknak. Fábián Ágoston fiatalkorában Zaicz János mesemondását hallgatta és „leste el”, ezekből is bemutatunk néhányat az olvasóknak.

Fábiánné legfőbb forrása az édesapja volt. Nem az idős beteg ember — hozzá is elszaladt gyakorta meseemlékeiért, tanácsaiért —, hanem az egykori andrásfalvi sokgyermekes szegényember, aki nem szerette, ha a gyermekei sötétedés után a faluban csatangolnak, inkább megbíztatta őket, hogy este majd mesél nekik. A hír futótűzként terjedt el a szomszédos gyerekek között, s mire nekifogott a mesemondásnak, tele volt a ház gyermekkel. Györfi Rudolf könyvszerető ember volt, meséit egyrészt ő is könyvekből merítette. Sok Benedek Elek-mesét hallott tőle ezeken a mesemondó estéken a gyermekeleányka. De olvasott más könyveket is, s szerette a verseket. A kolozsvári bíró nevezetes történetét, mely Heltai Gáspár nyomán terjedt el a magyar irodalomban és a szájhagyományban, Szentimrei Jenő verse nyomás jegyezte meg, és mondta el Sebestyén Ádámnak. Mikor a hangfelvételre került a sor, nem a régi, a leánya és az óvodások által annyira kedvelt meséket szedte elő — hol volt már az az idő, mikor ezekkel az egykori andrásfalvi gyerekeknek örömet szerzett — hanem történeteket, nevezetes tréfás otthoni eseményeket mondott el, melyekre neki is, a gyűjtőnek is jólesett visszaemlékezni. Reméljük, az olvasónak is örömet okoznak.

Testvére, Ferenc Hidason él — ide települt az andrásfalvi reformátusok nagy része. Meséi a Rudolf meséivel együtt képezik azt a szájhagyomány-háttérrel, amelyből Fábiánné a maga meséinek jó részét merítette. Jellemző módon a Györfi Ferenc meséi között is találunk Benedek Elektől származottat (*Hammas Jutka*). A gyűjtés idején sem ő, sem Rudolf testvére, sem Fábián Ágoston nem volt már aktív mesemondó, nemigen volt már hallgatóságuk. Meséiket a gyűjtő kedvéért az emlékezet mélyéről szedegették elő.

Lüthi kissé értetlenül szemléli, hogy miért foglalkozunk a mesemondás biológiájával, élettanával egy olyan korszakban, amikor a hagyományos paraszti társadalom felbomlóban van,²⁰ sőt sok közösségben ez a bomlási folyamat már befejezettnek tekinthető. Fábián Ágostonné mesemondása eleven példa és válasz erre a kérdésre: egyrészt értékes archaikumokat, régi szép székely népmeséket őriz, és éltet tovább, másrészt igen tanulságos vizsgálni azt is, milyen feltételek között elégíthet ki reális, meglévő szükségleteket mai, mindjobban urbanizálódó világunkban egy paraszti származású mesemondó. Tevékenységének keretei talán kevésbé kötöttek, mint a hagyományos paraszti társadalomban, de nyilvánvaló, hogy a vele szemben támasztott igények sokkal többértűek, bonyolultabbak. Ezek között már csaknem kizárólag a mesemondó emberi tartása, jó ízlése az iránytű, a hagyomány ellenőrző szerepét csupán a gyöngéd emlékezet tölti be.

KOVÁCS ÁGNES

²⁰ Lüthi, Max 1962. 72. p.

IRODALOM

- ANDRÁSFALVY Bertalan
1973 *A bukovinai székelylek kultúrájáról*. Népi Kultúra — Népi Társadalom VII. 7—23. Budapest.
- ARANY László
1901 *Magyar népmesegyűjteménye*. Arany László összes művei, közrebocsátja Gyulai Pál, IV. Budapest.
- BENEDEK Elek
1894—96 *Magyar mese- és mondavilág*. I—V. Budapest.
- DÉGH Linda
1955b, 1960 *Kakasdi népmesék*. I—II. Budapest. Új Magyar Népköltési Gyűjtemény VIII—IX.
1962 *Märchen, Erzähler und Erzählgemeinschaft, dargestellt an den ungarischen Volksüberlieferung*. Berlin.
1969 *Folktales and Society*. Storytelling in a Hungarian Peasant Community. Bloomington — London.
1977 *Biologie des Erzählguts*. In: Enzyklopädie des Märchens Bd. 2. Lfg. 1/2. Berlin—New York.
- HONTI János
1962 *A mese világa*. In: Válogatott tanulmányok. Budapest.
- HOTOPAN Alexandru
1978 *Povestile lui Mihai Pardi*. Budapest.
- ILLYÉS Gyula
1953 *Hetvenhét magyar népmese*. Budapest.
- KOVÁCS Ágnes
1977 *A XX. században rögzített magyar népmeseszövegek XIX. sz.-i nyomtatott forrásai*. 2. Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilága I—V. Népi Kultúra — Népi Társadalom IX. 138—188. Budapest.
1979 *Der heutige Stand der Arbeiten des Ungarischen Volksmärchenkatalogs*. Artes Populares 4—5. 147—170. Budapest.
- KRIZA János
1956 *Székelyle népköltési gyűjtemény*. I.—II. Budapest.
- LÜTHI, Max
1960. *Das europäische Volksmärchen*. 2. Aufl. Bern — München.
1962 *Märchen*. Stuttgart.
- SEBESTYÉN Ádám
1979 *Bukovinai székelyle népmesék*. I. Fábíán Ágostonné meséi. Szekszárd.
- SZABÓ Judit
1977 *Rózsa királyfi*. Berekméri Sándor gernyeszegei meséi. Bukarest.